

*Пацурківський П. С.,
д.ю.н., професор, завідувач кафедри
конституційного, адміністративного
і фінансового права,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ІСТИННОСТІ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ФІНАНСОВО-ПРАВОВОГО ТЕОРЕТИЧНОГО ЗНАННЯ

Нині все відчутніше заявляє про себе один з парадоксів фінансово-правової дійсності України, який на підставі очевидних його рис та властивостей можна назвати парадоксом кричущого дефіциту фінансово-правової теорії на фоні надлишкової пропозиції цієї самої теорії. Природа даного дефіциту, як переконує аналіз його сутності, полягає у тому, що продовжують у геометричній прогресії зростати обсяги, «вал» фінансово-правових теоретичних знань у формі захищених дисертацій, оприлюднених статей та монографій й водночас ще швидшими темпами постає потреба сучасної фінансово-правової практики у необхідних саме їй наукових пропозиціях. Новітня фінансово-правова практика продовжує торувати собі дорогу випробовуваним методом спроб і помилок, а вітчизняна фінансово-правова теорія «виблискує» усе довгими переліками імен учених юристів-фінансистів та їх оприлюднених праць, які руки юристів-фінансистів-практиків відверто ігнорують.

У чому причина даного парадоксу та як його подолати? У таборі юристів-фінансистів-теоретиків панує щире переконання, що винними у такій ситуації є саме представники фінансово-правової практики: не знають нових теоретичних фінансово-правових розробок, а тих, що знають, – не розуміють і тому пливуть за течією

життя, зі своєї вини не беруть у свої руки факел фінансово-правової науки і на шкоду собі не освітлюють цим факелом власний шлях до прогресу. Мимоволі виникає припущення – невже у всіх без винятку представників фінансово-правової практики, як законотворчої, так і правозастосовної, медичний діагноз «куряча сліпота» і вони не в змозі побачити очевидне серед білого дня? Звичайно, не так.

По можливості неупереджене з'ясування природи зазначеного вище парадоксу з позицій системної методології, погребового підходу та методу структурно-функціонального аналізу дозволяє насамперед переконливо спростувати щойно зроблене нами припущення щодо стану здоров'я всіх людей, так чи інакше причетних до здійснення фінансово-правової практики в Україні – з цим у них все гаразд, про що свідчить чітке усвідомлення та наполеглива послідовна реалізація кожною з відповідних соціальних груп власного інтересу щодо життя та функціонування публічних фінансів.

Цей самий методологічний ключ зумовлює ще один, чи не найважливіший у задекларованій нами темі висновок, а саме – найглибші, найкардинальніші, парадигмальні зміни сталися передусім у пострадянській Україні з публічними фінансами, їх природою: останні перестали бути лише державними, а стали воістину публічними, кардинально змінилися джерела і методи наповнення публічних фінансових ресурсів, умови їх функціонування та цілі витрачання.

Ще більш кардинальних змін зазнав правовий статус людини у пострадянському фінансовому праві України – із несуб'єкта вона перетворилася фактично у найголовнішого, системоутворювального суб'єкта цього права. Чого тільки варта юридична конструкція «податкове зобов'язання платника податку», запроваджена Податковим кодексом України [1]! Хіба це не втілення у сучасне податкове право України як інститут фінансового права доктрини, яка вперше у світі перемогла майже 800 років тому у Великобританії [2]?! У соціумі все творить людина. Тому одним із найактуальніших завдань науки фінансового права є всебічне осмислення та повернення у фінансове право юридичної конструкції людини діючої, за термінологією А. Турен [3], як основи нової правової реальності. Інакше кажучи, наука фінансового права постала перед необхідністю якомога швидше осмислити та теоретично сформулювати людиноцентристські начала нової фінансово-правової доктрини.

Докорінно змінився та продовжує трансформуватися фінансово-правовий статус держави – вона перетворилася з повновладного суверена – патерналіста – у законодавчо зобов’язану юридичну особу. У Конституції України зазначається: «Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов’язком держави» [4, ст. 3]. А у статті 19 цієї самої Конституції уточнено: «Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов’язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та Законами України» [4, ст. 19].

Це не могло не зумовити таких самих глибоких якісних змін у природі та змісті фінансового права, його властивостях, правових формах прояву, а головне – у юридичних конструкціях фінансового права. Воно трансформувалося за минуле двадцятиліття із права-наказу суверена у право-зобов’язання колишніх контрагентів держави у фінансових правовідносинах та обов’язок держави забезпечити у суворій відповідності із Конституцією України та її Податковим кодексом збір необхідних фінансових ресурсів у публічні фонди грошових коштів, після їх розподілу Верховною Радою України на основі конкуренції заявлених публічних потреб здійснити належне фінансування пріоритетних публічних потреб соціуму знову-таки у суворій відповідності із Конституцією України, її Бюджетним кодексом і конкретним Законом України про її бюджет на відповідний рік.

Отже, сучасне вітчизняне фінансове право стало предметно іншим, якісно новим фінансовим правом, парадигмально відмінним від радянського фінансового права. То чи може воно бути адекватно пізнаним з позицій парадигмально радянських методологічних підходів, ядром яких є принцип економічного детермінізму фінансового права державними фінансами, розуміння фінансового права лише як форми державних фінансів? Чи можуть бути істинними теоретичні знання про нове фінансове право, здобуті на основі застосування парадигмально старих методологічних підходів та прийомів, методів дослідження конкретної дійсності? Чи не загрозово для істинності здобутих нових теоретичних фінансово-правових знань, якщо вони продовжують примножуватися за допомогою переважно старого категорійно-понятійного апарату, який, тим не менше, продовжує

інерційно сприйматися фінансово-правовим науковим співтовариством як очевидна реальність, хоча за своєю природою становить харизматичне ядро старої фінансово-правової теорії.

Ствердна відповідь на дані питання фактично означала б відмову від загальноприйнятих, конвенційних аксіом пізнання. Якщо залишатися в межах вимог даних аксіом [5] – протилежне фактично означало б відмовити науці фінансового права у статусі науки – то потрібно визнати: нове фінансове право пострадянської України може бути адекватно пізнаним тільки з позицій парадигмально нових, адекватних новій фінансово-правовій дійсності методологічних підходів. Тільки здобуте в останній спосіб наукове знання про наявну фінансово-правову дійсність може бути істинним, і лише у цьому випадку фінансово-правова практика у найширшому розумінні даного слова просто ганятиметься за здобутками вчених юристів-фінансистів.

Список використаної літератури

1. Податковий кодекс України. – К., 2010. – С. 29, 74.
2. Великая Хартия вольностей. Конституции зарубежных стран. – М., 2006. – С. 8–15.
3. Турен А. Возвращение человека действующего. Очерк социологии / Турен А. – М., 1998.
4. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К., 1996. – С. 4.
5. Рабінович П. М. Філософія права: деякі «вічно-зелені» наукознавчі сюжети / П. М. Рабінович // Право України. – 2011. – № 8. – С. 13–20.